Arūnas STRAZDAS

DVARVIEČIŲ ŽVALGYMAI 1998 M.

1998 m. KPC žvalgė Kauno r. Riaubatonių (Lygainių), Smiltynų (Radikių), Virbaliūnų, Žėbiškių, Žvirgždės (Kvesų) ir Šakių r. Pakalniškių dvarvietes. Žėbiškių, Žvirgždės (Kvesų) ir Pakalniškių dvarvietėse atlikti nedidelės apimties žvalgomieji archeologiniai tyrinėjimai.

Riaubatonių (Lygainių) dvarvietė (Kauno r.). Yra Riaubatonių kaimo PV pakraštyje (buv. Lygainių k.), šalia Riaubatonių–Žėbiškių kelio (į PR nuo jo), Marmos sodybos PV dalyje, darže ir pievoje. Dvarvietės paviršiuje su metalo ieškikliu rastos 2 monetos (Rusijos 1855 m. kapeika ir 1889 m. 2 kapeikos), geležinis plaktukas ir žalvarinė stačiakampio formos 2,5×2 cm dydžio sagtis. Be metalinių dirbinių, rasti 2 dubeninių koklių pakraštėliai ir 2 plokštinių koklių fragmentai, dengti žalia glazūra. Aptikti radiniai datuojami XVIII–XIX a. Ateityje čia tikslinga atlikti žvalgomuosius archeologinius tyrinėjimus.

Smiltynų (Radikių) dvarvietė (Kauno r.). Yra 0,5 km į P nuo Staviškių upelio pralaidos, Kauno–Lapių kelyje, 0,5 km į V nuo šio upelio ir Neries santakos, 0,35 km į Š–ŠV nuo Neries dešiniojo kranto. Dvarvietė – tai beveik lygus, nežymiai žemėjantis PR kryptimi dirbamas laukas, kurį iš V riboja keliukas, einantis iš Kauno–Lapių kelio Neries upės link.

Dvarvietės paviršiuje iš viso surinkta 20 radinių (glazūruotų ir neglazūruotų puodų šukių, 2 plokštinių koklių fragmentai ir moneta – Prūsijos 182? m. 2 pfeningai), kuriuos galima datuoti XVII a. II puse – XIX a. I puse. Radiniai buvo paplitę apie 100×100 m dydžio plote.

Ateityje čia tikslinga atlikti žvalgomuosius archeologinius tyrinėjimus.

Virbaliūnų dvarvietės (Kauno r.). Šiuo metu sąlyginai galima išskirti 2 dvarvietes.

Pirmoji yra 1,5 km į ŠR nuo Nemuno dešiniojo kranto, 0,65 km į PV nuo Kauno–Jurbarko kelio ir 0,35 km į ŠV nuo Rupunionių kapinyno, vadinamo Kapukalniu, Sidabriniu kalnu (A 335), į ŠR nuo kaimo gatvės. Ši dvarvietė yra Algio ir Vyto Janušauskų pasodybiniame sklype.

Antroji dvarvietė yra 100–150 m į V nuo pirmosios, kitoje kaimo gatvės

pusėje, Onos Bulotienės sodybos vietoje.

Iš istorinių šaltinių žinome, kad Virbaliūnai buvo bajorkaimis. Taigi čia būta ne vieno dvarelio. O. Bulotienė pasakojo, kad iki prieškarinės žemės reformos jos sodyboje buvęs Kauno kunigų seminarijos dvarelis. Jį reformos metu įsigijęs O. Bulotienės uošvis. Dirbant žemės darbus, sodybos teritorijoje išsiverčia plytos ir jų aiženos.

I dvarvietė. 1996 m. E. Ivanauskas dvarvietėje rado ir perdavė LNM 5 monetas (Lenkijos 1664 m. šilingą, 1767 m. grašį, Rygos 1627 m. šilingą, Rusijos 1897 m. ½ kapeikos ir Varšuvos 181? m. 3 grašius).

1998 m. žvalgymo metu rastas žalvarinės juostinės apyrankės fragmentas, žalvarinė saga, švininis verpstukas, švininė kulka ir žalvarinė juostelė. Visi šie radiniai leidžia dvarvietę datuoti XVII–XIX a. I puse. Žalvarinės apyrankės fragmentas greičiausiai čia pakliuvo iš netoliese esančio Rupunionių kapinyno.

II dvarvietė. Į PV nuo O. Bulotienės gyvenamojo namo, darže, rasti 2 puodų pakraštėliai, 8 puodų sienelių šukės, puodo dugnelis, dubeninio koklio fragmentas. Surinkta keramika datuojama XVI a. pabaiga–XIX a.

Žėbiškių dvarvietė (Kauno r.). Yra kaimo centrinėje dalyje, 2,5 km į ŠR nuo Karklės pralaidos Kauno–Jurbarko kelyje ir 0,8 km į R nuo Karklės kairiojo kranto.

Dvarvietė yra kalvos ŠV dalyje, ariamame, nežymiai žemėjančiame ŠV ir V kryptimi lauke. Ji užima apie 100 m ilgio R–V kryptimi ir 50 m pločio plotą. Iš Š dvarvietės teritoriją riboja buvusio kaimo gatvė.

Dvaras pažymėtas 1915 m. Vokietijos generalinio štabo žemėlapyje. Jis buvo šiauriau nuo aprašytosios vietos, kitoje kaimo gatvės pusėje. Dabar ši vieta kasant žvyrą jau nustumdyta. Žėbiškių palivarkas pažymėtas ir 1865 m. Kauno gubernijos žemėlapyje.

Dvarvietės paviršiuje su metalo ieškikliu rastos 3 monetos (Prūsijos 1782 m. 3 grašiai, Rusijos 1883 m. 3 kapeikos ir 1896 m. 1 kapeika). Be to, aptikta: žalvarinis šautuvo nuleistuko saugas, žalvarinis nikeliuotas kišeninio laikrodžio dangtelis, žalvarinis antpirštis, kariška Rusijos saga su dvigalviu ereliu, alavinio varpelio fragmentas ir alavinė sidabruota šaukšto rankenėlė. Metalo dirbiniai palyginti vėlyvi, datuojami XIX a. pr. – XX a. pr. Dvarvietės paviršiuje taip pat rasti 3 dubeninių koklių pakraštėliai, 2 žaliai glazūruoti plokštinių koklių fragmentai ir kelios žiestų puodų šukės. Aptikti radiniai datuojami XVIII–XIX a.

Žėbiškių dvarvietėje iškastos 5×2 m dydžio 2 perkasos ir ištirtas 20 m² bendras plotas. Nustatyta, kad dvarvietės centrinė dalis sunaikinta kasant žvyrą, o kitur kultūrinis sluoksnis sunaikintas ariant.

Žvirgždės (Kvesų) dvarvietė (Kauno r.). Yra 0,5 km į R–ŠR nuo Karklės pralaidos Kauno–Jurbarko kelyje, Karklės kairajame krante, Aldonos Lapačinskienės sodyboje.

Dvaras buvo įsikūręs Karklės krante buvusioje kalvoje. Didžioji kalvos dalis dabar jau nukasta. Čia yra didžiulis Kvesų karjeras. Išlikusi kalvos ŠV dalis, kur ir stovi A. Lapačinskienės sodyba (gyvenamasis namas, ūkiniai pastatai).

1915 m. Vokietijos generalinio štabo žemėlapyje čia pažymėtas Kvesų dvaras. Po Pirmojo pasaulinio karo jis priklausė Kauno vienuoliams. Dešinėje keliuko, einančio iš Kauno–Jurbarko kelio Žėbiškių link, pusėje stovėjo vienuolynas. Dvarą iš vienuolių 1924 ar 1926 m. nusipirko Mykolas Čižauskas. Kasdamas žemę šalia vienuolyno, kalvelėje jis radęs žmonių kaulų. Apie tai papasakojęs dabar sodybą atgavusiai A. Lapačinskienei. Anot jos, kasant žemę prie gyvenamojo namo ŠV kampo, buvo rasta plytų, o prieš karą darže aptikta smulkių senovinių monetų.

Žvirgždės (Kvesų) dvarvietėje iškastos 5×2 m dydžio 2 perkasos ir ištirtas 20 m² bendras plotas. Perkasa Nr. 1 iškasta dvarvietės PV dalyje. Joje rasta nežinomų klastotojų nukaldinta Rusijos Petro I poluškos klastotė, žalvarinis katalikiškas kryželis, žaliai glazūruoto plokštinio koklio fragmentas ir kelios žiestų puodų šukės. Perkasoje aptikti radiniai datuojami XVII–XIX a. Perartas kultūrinis sluoksnis buvo iki 55 cm storio. Perkasa Nr. 2 iškasta dvarvietės ŠR dalyje. Joje radinių neaptikta.

Tikrinant žemės paviršių su metalo ieškikliu, perkasos Nr. 2 aplinkoje rasta 1 moneta (Lenkijos 1665 m. šilingas), geležinė spyna ir žalvarinis–geležinis svarelis. Bene įdomiausias radinys yra minėtasis svarelis. Jis dvigubo nupjauto kūgio formos, su keturiais taškais tarp kryžiaus kryžmų abiejuose galuose. Svarelis sveria 41,377 g. Be to, žemės paviršiuje perkasos Nr. 1 aplinkoje rastas dubeninio koklio fragmentas, o perkasos 2 aplinkoje – žaliai glazūruoto plokštinio koklio fragmentas, puoštas augaliniu ornamentu.

Iš viso dvarvietėje surinkta 13 radinių, datuojamų X–XIX a. Minėtoji geležinė spyna yra ankstyviausias su dvaru susijęs radinys. Ją galima datuoti XVI a. Svarelis datuotinas X–XIV a. Tikriausiai jis yra iš kapo. Tikėtina, kad į PR nuo dabar karjero pakraščiu einančio keliuko, buvusioje kalvoje (ji nukasta kasant žvyrą), buvo ir archeologinių kapų. Svarelis, matyt, rastas

kasant žvyrą, o paskui numestas į daržą.

Pakalniškių dvarvietė (Šakių r.). Yra Pakalniškių kaimo ŠR dalyje, 0,8 km į P–PR nuo Nemuno kairiojo kranto, į Š nuo Gelgaudiškio kelio, lygiame apie 300 m ilgio R–V kryptimi ir 50 m pločio lauke, kurio dalis ariama, dalis dirvonuoja. V pakraštyje stovi vandentiekio bokštas.

Dvarvietėje iškasti du 2×2 m ir du 1×1 m dydžio šurfai, ištirtas bendras 10 m² plotas. Nustatyta, kad didžiojoje dvarvietės dalyje kultūrinis sluoksnis yra perartas, tačiau yra ir nesuardyto kultūrinio sluoksnio ruožų. Šurfe Nr. 3,50 cm gylyje, rasta pastato aslos dalis. Tai 110×100 cm dydžio plūkto molio, prisotinto degėsiais, plytų aiženomis, dėmė. Šis sluoksnis buvo 14–15 cm storio. Asla greičiausiai yra XVIII a. II pusės.

Tyrinėjimų metu surinkti 45 XVI a. pab. – XIX a. vid. radiniai. Tai 17 monetų, kaldintų XVII–XIX a., 2 žalvariniai antpirščiai, saga, švininė kulka, dubeninių ir plokštinių koklių fragmentai, žiestų puodų šukės.

Arūnas STRAZDAS

Surveys of the sites of estates in 1998

In 1998, LCCH surveyed the sites of estates in Riaubatoniai (Lygainiai), Smiltynai (Radikiai), Virbaliūnai I and II, Žebiškiai, Žvirgždė (Kvesai) in Kaunas district and Pakalniškės in Šakiai district. In those territories the cultural layers dating back to the 16th-19th centuries and finds of these times were found.

Arūnas STRAZDAS

VENCAVŲ KAIMAVIETĖS TYRINĖJIMAI 1999 M.

Vencavų kaime (Zarasų r.) buvo žinoma pilkapių vieta, kuri yra apie 0,8 km į PR nuo Zarasų–Antalieptės ir Dusetų–Degučių kelių kryžkelės, 0,1 km į ŠR nuo Balčio ežero, abipus Dusetų–Degučių kelio.

E. Ivanauskas 1992 m. ariamame lauke, apie 15 m į ŠR nuo Dusetų–Degučių kelio, rado geležinį pentinį siauraašmenį kirvį. Kirvis aptiktas čia stovėjusios sodybos vietoje, nes žemės paviršiuje buvo ir molio gabalų, akmenų, žiestos keramikos. 1993 m. šioje vietoje KPC (vadovas A. Strazdas) iškasė 1 m² dydžio 5 šurfus. Aptiktas 30–40 cm storio perartas sluoksnis.

1999 m. ieškant pilkapių, iškastos 4 perkasos ir ištirtas 40 m² plotas. Perkasose pilkapių pėdsakų neaptikta. Žvalgant žemės paviršių su metalo ieškikliu, aptikta tik žalvarinės antkaklės ir apyrankės fragmentų. Atrodo,